

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะสุขภาพของประชาชนที่อพยพจากการขยายเมืองลิกไนต์แม่เมาะ และปัจจัยที่สัมพันธ์กับภาวะสุขภาพดังกล่าว โดยศึกษาในบ้านใหม่แนวชม หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประมวล และวิเคราะห์เพื่อหาขอบเขตเป็นแนวทางทั้งภาครัฐและเอกชนในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน โดยมีรูปแบบและวิธีการศึกษาดังนี้

3.1 รูปแบบการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive study) โดยศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม เอกสารที่เกี่ยวข้อง และใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

3.1.1 วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การศึกษาครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการและรู้เรื่องราวความเป็นมาของหมู่บ้าน จำนวน 1 คน ตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านจำนวน 4 คน พนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการขยายเมืองลิกไนต์ 1 คน ข้าราชการภาครัฐผู้รับผิดชอบด้านสุขภาพของประชาชน 1 คน พนักงานการไฟฟ้าที่เกษียณอายุและอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน 1 คน ข้าราชการที่อาศัยในหมู่บ้าน 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน

ในการจัดสนทนากลุ่ม ได้คัดเลือกผู้ทำการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง ในผู้นำที่เป็นทางการคือ กำนัน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน และประธานอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 6 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ได้กำหนดประเด็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นข้อมูลภาวะสุขภาพของประชาชนทั้ง 4 มิติ ปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ และแนวทางการแก้ไขปัญหาสุขภาพของประชาชน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงเครื่องมือ วิธีการและผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา

ประเด็น	เครื่องมือ/และวิธีการ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก
1. มิติทางกาย - อาการและการเจ็บป่วยทางร่างกาย	แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่ม	- เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านสุขภาพ
2. มิติทางจิตใจ - ความเครียด - ความวิตกกังวล	แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่ม	- กลุ่มผู้นำชุมชน - ประชาชนผู้ให้ข้อมูลหลัก - เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการอพยพ
3. มิติทางสังคม - สัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน	แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่ม	
4. มิติทางจิตวิญญาณ - ความภาคภูมิใจในตนเอง หมู่บ้าน การมีคุณค่าต่อตนเองและหมู่บ้าน ความรักหวงแหนหมู่บ้าน	แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การทำสนทนากลุ่ม	
5. ปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ	แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	
6. แนวทางการแก้ไขปัญหา	การทำสนทนากลุ่ม	

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบ

ผู้ศึกษาเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการตามขั้นตอนคือนำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลต่อนายอำเภอแม่เมาะ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลแม่เมาะ ประธานงานผู้นำชุมชน เพื่อแนะนำตัว และชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาและขอความร่วมมือในชุมชน และค้นหาผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยสอบถามจากผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านใหม่มาแหม และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม

3.1) การเก็บข้อมูลจากเอกสาร

ผู้ศึกษาทำการเก็บข้อมูลจากเอกสารในหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น ที่ว่าการอำเภอแม่เมาะ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่เมาะ โรงพยาบาลแม่เมาะ และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เมาะ เพื่อให้ทราบข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ที่ตั้ง ความเป็นมา การดำเนินงาน โครงการขยายเหมืองลิกไนต์ การให้ความช่วยเหลือประชาชน และข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานะสุขภาพประชาชน

3.2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้ คือ สภาพความเป็นอยู่ขณะอาศัยอยู่บ้านท่าปะดู่ - มาแหม สภาพความเป็นอยู่ปัจจุบัน ภาวะสุขภาพของประชาชนบ้านใหม่มาแหม ปัจจัยที่กำหนดสุขภาพของประชาชน ความต้องการและแนวทางการแก้ไขปัญหาสุขภาพ

ทำการสนทนากลุ่ม ในกลุ่มผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อตรวจสอบยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และเพื่อค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือหรือไม่ชัดเจนจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และนำคำตอบจากการสนทนากลุ่มไปอธิบายเพิ่มเติม แนวคำถามในการสนทนากลุ่มครอบคลุมประเด็นหลักเหมือนกับการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเน้นประเด็นความคิดเห็น ความต้องการในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของประชาชน

ผู้ศึกษาได้ทำการจดบันทึกไปพร้อมกับการบันทึกเทป และทำการตรวจสอบข้อมูลภายหลังการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ พิจารณาประเด็นที่ขาดหายไปและติดตามเก็บเพิ่มเติม ตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาข้อมูลที่มีลักษณะเดียวกัน การซ้ำซ้อนของข้อมูล

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์และเชื่อมโยงหาความหมาย หาความสัมพันธ์ของข้อมูล ในประเด็นที่เป็นปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ ภาวะ

สุขภาพของประชาชน และนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

3.1.2 วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรตัวแทนตามหลังคาเรือนในหมู่ที่ 7 ตำบลแม่เมาะ จำนวน 504 คน

2) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการคำนวณ ของ Krejcie and Morgan (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างในชวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์ , 2544) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % จากประชากร 504 คน คำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 205 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยใช้ตารางเลขสุ่ม

$$\text{Sample size} = \frac{X^2 NP (1-P)}{C^2 (N-1) + X^2 P(1-P)}$$

X^2 = Chi square for 1 degree of freedom

N = population size

P = population parameter of a variable

C = confidence interval

และได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านใหม่มาแจม หมู่ที่ 7 ตำบลแม่เมาะ มาเป็น
เวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน

2) เป็นผู้ที่อายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป

3) มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์

4) สามารถสื่อสารเป็นภาษาไทยได้

3) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิธีการรวบรวมข้อมูล

3.1) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลที่สร้างขึ้นแบ่งออกเป็นสองส่วน คือส่วนที่หนึ่ง ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ส่วนที่สองประกอบด้วยข้อมูลภาวะสุขภาพของประชาชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส รายได้ อาชีพ ระยะเวลาการอยู่อาศัย เป็นผู้อพยพมาจากบ้านท่าปะดุนนาแหมหรืออพยพมาใหม่

ส่วนที่สอง ประกอบด้วยข้อมูลภาวะสุขภาพของประชาชน โดยแบ่งเป็น 4 มิติ คือ ภาวะสุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ โดยภาวะสุขภาพทางกายและทางจิตใจ จะเป็นการสัมภาษณ์การรับรู้เรื่องการเจ็บป่วยของตนเองในสภาพปัจจุบันและในอดีตเมื่ออยู่บ้านเดิมก่อนการอพยพ ซึ่งเป็นคำถามในลักษณะการให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียวว่า เป็นหรือไม่เป็น ส่วนคำถามการรับรู้ของประชาชนว่าการเจ็บป่วยทั้งมิติทางกายและทางจิตใจเกี่ยวข้องกับการขยายเหมืองลิกไนต์หรือไม่ จะมีคำถามให้เลือกตอบสามข้อ คือ เกี่ยวข้อง ไม่เกี่ยวข้อง และไม่ทราบ ส่วนมิติทางสังคมและทางจิตวิญญาณ จะเป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลระดับความสัมพันธ์หรือระดับของการรับรู้ โดยเป็นตัวเลือกแบบประมาณค่า (rating scale) โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ มาก ปานกลาง น้อย และไม่มีเลย และให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว ส่วนข้อมูลเปรียบเทียบมิติทางสังคมและจิตวิญญาณในอดีตและปัจจุบัน เป็นแบบให้เลือกตอบสามข้อคือ เพิ่มขึ้น เท่าเดิม น้อยลง และส่วนคำถามการรับรู้ของประชาชนว่ามิติทางสังคมและทางจิตวิญญาณเกี่ยวข้องกับการขยายเหมืองลิกไนต์หรือไม่ จะมีคำถามให้เลือกตอบสามข้อคือ เกี่ยวข้อง ไม่เกี่ยวข้อง และไม่ทราบ ข้อมูลปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ แบ่งเป็น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เครือข่ายการช่วยเหลือทางสังคม การบริการสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพ สภาพแวดล้อมชุมชน และแบบบันทึกสภาพแวดล้อม แบบสัมภาษณ์จะมีทั้งให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว และแบบคำถามปลายเปิด

การทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ กำหนดตัวแปรด้านประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และสถานภาพสมรส ตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ ตัวแปรปัจจัยสังคม ได้แก่ ข้อมูลลักษณะของครอบครัวและการอยู่อาศัย ตัวแปรด้านพฤติกรรมสุขภาพ ได้แก่ พฤติกรรมสุขภาพ ตัวแปรด้านการบริการสุขภาพ ได้แก่ การเข้าถึงบริการสุขภาพ และตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเป็นเจ้าของที่ดินและสภาพสิ่งแวดล้อมชุมชน และตัวแปรด้านภาวะสุขภาพของประชาชน ประกอบด้วยตัวแปรภาวะสุขภาพทางกาย ได้แก่ การรับรู้สุขภาพทางร่างกายในภาพรวมว่าอยู่ในระดับใด ตัวแปรภาวะสุขภาพทางจิตใจ ได้แก่ ท่านมีความสุข-ความทุกข์ในการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันและอดีตอยู่ในระดับใด ตัวแปรภาวะสุขภาพทางสังคม ได้แก่ ระดับความ

สัมพันธ์ของท่านในครอบครัว ญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน และการร่วมงานในชุมชนเป็นอย่างไร ตัวแปรภาวะสุขภาพทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ท่านมีความอยากในการทำบุญช่วยเหลือผู้อื่น ท่านรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองต่อครอบครัว ท่านรู้สึกตนเองมีคุณค่าสำหรับหมู่บ้านนี้ ท่านมีความภาคภูมิใจที่มาอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ ท่านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของหมู่บ้าน ท่านมีความรักหวงแหนหมู่บ้านของท่านและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน

3.2) คุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) การหาความตรงเชิงเนื้อหา (content validity)

ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านคือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ได้แก่ อาจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 1 ท่าน แพทย์ผู้เชี่ยวชาญการดำเนินงานด้านสุขภาพ จำนวน 1 ท่าน และนักวิชาการสาธารณสุขจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง จำนวน 1 ท่าน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมข้อความให้มีความถูกต้องด้านภาษา และพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา และนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับประชาชนบ้านแม่หลวง หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่ดำเนินการศึกษา จำนวน 30 คน โดยผู้ดำเนินการศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2) การหาความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ (reliability)

หลังจากรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทดสอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 30 ราย ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลไปวิเคราะห์หาความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการทางสถิติ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา ที เจ ครอนบราค (Lee J.Cronbach alpha coefficient) (ยูวดี ภาชา และคณะ, 2537) ซึ่งผู้สัมภาษณ์ได้กำหนดค่าความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ไว้ไม่ต่ำกว่า 0.7 จากการทดสอบทางสถิติ ได้ค่าความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ เท่ากับ 0.83 ทำให้แบบสัมภาษณ์มีความเที่ยงเพียงพอในการนำไปใช้

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการตามขั้นตอน คือ ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลต่อนายอำเภอแม่เกาะ ประธานงานผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาและขอความร่วมมือในชุมชน นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลและบันทึกข้อมูลลงในแผ่นแม่เหล็ก (diskette) จำนวนทั้งสิ้น 205 ฉบับ

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของบุคคล ข้อมูลภาวะสุขภาพ และปัจจัยที่กำหนดสุขภาพ ประกอบด้วยจำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยกับภาวะสุขภาพทั้ง 4 มิติ ซึ่งปัจจัยที่กำหนดสุขภาพแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม พฤติกรรมสุขภาพ การเข้าถึงบริการสุขภาพ และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนภาวะสุขภาพ ได้แบ่งออกเป็น 4 มิติ คือ สุขภาพกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ(ปัญญา) โดยระดับของสุขภาพทางกายและจิตใจ แบ่งเป็น 2 ระดับ ส่วนสุขภาพทางสังคม และจิตวิญญาณ แบ่งเป็น 3 ระดับ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยกับภาวะสุขภาพใช้ สถิติในกลุ่ม non - parametric tests ในข้อมูลมีลักษณะเป็น nominal scale โดยเลือกสถิติที่ใช้คือ Chi - square test และใช้สถิติ Fisher 's Exact test, Monte Carlo test ในกรณีที่มีข้อจำกัดในการใช้สถิติ Chi - square Test